

КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

А Розкриваються актуальність упровадження комунікативно-когнітивного підходу у навчанні англійської мови та принципи навчання іноземної мови, дотримання яких дасть можливість забезпечити високий рівень ефективності освітніх завдань, розвинути всі види мовленнєвої діяльності як засобу спілкування.

Ключові слова: комунікативно-когнітивний підхід; принципи навчання; стратегії навчання; комунікативна компетентність

Постановка питання. Актуальність навчання іноземної мови зумовлена не тільки тенденціями інтернаціоналізації освіти, міжнародної академічної мобільності, а й формуванням розуміння того, що сучасна освічена людина – це не тільки людина, яка знає іноземну мову, а й людина, яка підготовлена до реального життя в іноземному мовному середовищі, яка орієнтується в складних мовних та інших проблемах сучасної матеріальної та духовної культури [6].

Аналіз попередніх досліджень. Лінгводидактами були запропоновані різноманітні підходи щодо вдосконалення процесів навчання мови. Комунікативний метод вивчення іноземних мов не досліджено належним чином, хоча вже є досить багатий досвід методичної організації комунікативно-орієнтованого навчання. Зокрема, можемо виділити таких дослідників: А. Алексюк, Н. Бабич, З. Бакум, Л. Барановська, О. Біляєв, І. Бім, С. Вітвицька, М. Вятютнев, І. Зимня, С. Караман, О. Копусь, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, М. Пентилюк, В. Скалкін, Н. Ушакова, С. Яворська та ін. Українські лінгводидакти (З. Бакум, Л. Паламар, К. Плиско) визначають навчання комунікативним навичкам як характерне формування пізнавальної діяльності суб'єктів навчання.

Метою статті є опис та аналіз особливостей використання комунікативного методу у викладанні англійської мови у закладах вищої освіти України.

Викладення основного матеріалу. Нині одним з найбільш широко відомих підходів до навчання іноземної мови є комунікативно-когнітивний підхід. Виходячи з назви, зрозуміло, що цей підхід поєднує в собі сутність когнітивної технології в навчанні та практичне використання мови з метою розвинення мовленнєвої компетенції учнів. Комунікативний метод заснований на тому, що процес навчання є моделлю процесу комунікації. Навчання іноземної мови розуміється як навчання спілкування засобами мови. Акцент ставиться на змістовному й вмотивованому використанні мови учнями, які спілкуються з метою досягнення певної мети. Навчальний матеріал тренується і відтворюється через навчання в ситуаціях, максимально наближених до реальних. Пассов Ю. І. виділяє такі параметри процесу спілкування, на які необхідно звертати увагу при застосуванні комунікативного методу навчання: діяльнісний характер мовної поведінки осіб, які спілкуються; предметність процесу комунікації, яка повинна бути змодельована обмеженням, але точним набором предметів обговорення (у рамках проблем); ситуації спілкування,

що моделюються як найтипівіші варіанти взаємин осіб, які спілкуються; мовні засоби, що забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях (їх наявність і організація) тощо [5].

Багато педагогів і вчених, ведучи мову про комунікативний підхід до навчання, згадують таку характеристику як комунікативна компетентність. Уперше визначення цьому терміну дав Д. Х. Хаймс, який розумів під нею найбільш загальний термін для визначення можливостей особи. Він стверджує, що компетентність залежить від знання мови і від уміння використовувати її залежно від ситуації. Автор визначає декілька секторів комунікативної компетенції: компетенція як граматична коректність; компетенція як відповідність контекстів; компетенція як прийнятне використання; компетенція як виконання. Британський дослідник К. Джонсон виділив два ключові фактори, що впливають на ефективність процесу вивчення іноземної мови: досконала організація навчальної програми (що саме вивчати за комунікативним принципом); методологія (як і за допомогою яких методів зробити навчання мови доступнішим).

Під комунікативно-когнітивним підходом розуміють таку організацію освітнього процесу, основу якого складає комунікативна взаємодія студентів, яка забезпечує участь кожного з них як об'єкта і суб'єкта пізнавальної діяльності. О. Тарнопольський вважає, що «найвищою формою комунікативно-когнітивного підходу до навчання іноземної мови є занурення в іншомовне середовище, де професійні проблеми обговорюються мовою, що вивчається. У такому разі вивчення мови відбувається одночасно з вивченням предметного змісту спеціальності» [13; 15]. Я. Проскуріна стверджує, що «комунікативна спрямованість занять передбачає організацію системи знань, умінь і навичок, яка дає можливість учневі сформувати низку компетенцій (лінгвістичну, соціокультурну, дискурсивну, соціальну, стратегічну), що входять у комунікативну компетенцію й описані в «Загальноєвропейських компетенціях володіння іноземною мовою» [8].

Важливою проблемою також є формування принципів комунікативно-когнітивного підходу до навчання. Переважна більшість дослідників окремо з'ясовують принципи комунікативного та когнітивного підходів до навчання і не поєднують їх. Причому значно більше дослідників звертають увагу на принципи саме комунікативного підходу.

Тому важливим завданням є правильне поєднання та формування системи принципів сукупності цих двох підходів та їхнє застосування до навчання. Ю. Пассов, В. Плахотник, В. Редько, В. Сафонова, Н. Склярченко однакові в думці, що принципами комунікативності є: ситуативність; мовленнєво-мисленнєва діяльність; новизна; функціональність; індивідуалізація; діалог культур; комплексність; автентичність [14].

Одним із головних принципів навчання іноземної мови є принцип ситуативності. Реалізація цього принципу в умовах когнітивно-комунікативного підходу передбачає створення та використання ситуацій реального спілкування. Ситуація є «універсальною формою функціонування процесу навчання та є способом організації мовленнєвих засобів, способом їхньої презентації, способом мотивації мовленнєвої діяльності, головною умовою формування навичок і розвитку мовленнєвих умінь» [10]. Ситуативність у навчанні іноземної мови може реалізуватися в системі ігор та ігрових ситуацій, у яких простежується сюжетна лінія, також де студенти беруть на себе певну роль. Через сюжетно-рольові ігри проходить активний процес соціалізації, становлення особистості. Важливим принципом є принцип мовленнєвої та розумової діяльності й самостійності. Сутність цього принципу полягає в тому, що завдання на всіх етапах навчання мають бути мовленнєвого, творчого характеру різного рівня проблемності та складності, що спонукають студентів до розумової активності та передбачають розвиток механізмів мислення. Студент за умови застосування до нього когнітивно-комунікативного підходу повинен розвинути вміння висловлювати власні думки під час розв'язання проблемних ситуацій, відстоювання власної точки зору. Ю. Пассов для реалізації цього принципу на практиці пропонує: постійно залучати студентів до процесу спілкування іноземною мовою, тобто до процесу практичного оволодіння іноземною мовою на основі мовленнєво-розумової діяльності; використовувати цінний матеріал із позицій його комунікативності; застосовувати проблемні мовленнєво-творчі завдання до вправ з метою розвитку умінь самостійного мислення і висловлювання власних думок іноземною мовою.

Функціональний принцип означає навчання студентів функціональному використанню мови, тобто рішенням певних комунікативних завдань. Сутність цього принципу полягає у засвоєнні нових лексичних і граматичних одиниць, відбувається у тісному зв'язку з їхніми функціями в мовленні. Застосування цього принципу передбачає: опору на систему мовленнєвих засобів, які функціонують у процесі спілкування та співвідносяться з усіма рівнями механізму породження мовлення; організацію навчального матеріалу з урахуванням функцій мовленнєвих одиниць в іноземній мові; розподіл мовленнєвих одиниць за ситуаціями залежно від їхнього функціонального спрямування, когнітивно-комунікативної потреби; функціональну єдність (комплексність) усіх видів мовленнєвої діяльності; використання знань із урахуванням функціональної та формальної характеристики мовленнєвих одиниць. Принцип діяльнісної основи навчання також передбачає, що формування умінь у різних видах мовленнєвої діяльності здійснюється в процесі самої мовленнєвої діяльності. Тому

методично доцільно взаємопов'язання розвитку умінь усіх видів мовленнєвої діяльності, єдність всіх структурних компонентів заняття, облік актуального рівня компетенції якого навчають в інших мовах [12].

Важливим на думку багатьох лінгводидактів є принцип новизни, який стосується змісту та форми мовленнєвого висловлювання, прийомів і завдань навчання, змісту навчання. Інтерес до навчальної, пізнавальної діяльності зумовлюється новизною змісту матеріалу, видів і прийомів роботи на заняттях із іноземної мови. Мовний і мовленнєвий матеріал засвоюється мимовільно в процесі виконання мовленнєво-розумових завдань. Оскільки «новизна забезпечує розвиток мовленнєвих умінь, зокрема динамічності мовлення, здатність будувати різні висловлювання, міняти темп мовлення, його стратегію і тактику залежно від умов, цілей і завдань спілкування. Продуктом принципу новизни у практиці навчання мови є інтерес до навчання, важливість якого важко переоцінити, бо знання, засвоєні без інтересу, не забарвлені власним позитивним відношенням, не стають активним надбанням людини. Принцип новизни, зрештою, зумовлює і нешаблонну організацію навчального процесу, і різноманітність прийомів роботи» [7]. Ще одним принципом є принцип індивідуалізації навчання мовленнєвої діяльності. Сутність цього принципу полягає у необхідності врахування при навчанні всіх властивостей особистості (як індивідуальних здібностей, умінь здійснювати мовленнєву і навчальну діяльність, особистісних властивостей). Ю. Пассов вважає, що індивідуалізація є головним засобом утворення мотивації та активності. Такий підхід гарантує істинну мотивацію, а також справжню внутрішню активність педагога. Мовлення – явище настільки індивідуальне, що навчати мовленню поза індивідуальністю неможливо. У процесі навчання індивідуальна мовленнєва реакція можлива лише в тому випадку, якщо лінгвістичне завдання відповідає особистим потребам й інтересам особистості [5]. В. Сафонова до системи принципів додає принцип діалогу культур. Вважаємо, що цей принцип треба розуміти не тільки як навчальне середовище, в якому постійно відбувається зустріч із чужою мовою і культурою, ознайомлення з ними, засвоєння і часткове присвоєння, а й як певний зміст навчальних матеріалів і навчального процесу, які моделюють міжкультурний діалог і форму існування навчального процесу, яка робить можливим організоване міжкультурне спілкування з носіями чужої культури і мови, стимулює розвиток толерантності, «міжкультурної чутливості» і соціокультурної спостережливості, спроможності змінити перспективу і подивитися на світ очима іншого [1; 2]. І. Сімкова виділяє близький до цього принципу принцип міжкультурної спрямованості. На думку автора, цей принцип передбачає таку побудову навчального процесу, за якої його центральною фігурою є студент як потенційний партнер реальної міжкультурної комунікації [11].

С. Ніколаєва у своїй статті «Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу» [3; 4] акцентує увагу на тому, що формування в учнів іноземної комунікативної компетентності передбачає навчання спілкування цією мовою, під яким мається на увазі не просто діалог на рівні індивідуумів, а готовність і здатність до ведення діалогу культур. У Рекомендаціях Ради Європи йдеться про те, що

багату спадщину різноманітних мов і культур необхідно охороняти й розвивати, а зусилля в галузі освіти необхідно спрямовувати на запобігання взаємному непорозумінню, зумовленому відмінностями мов, перетворивши мовний бар'єр на джерело взаємного збагачення культур і широкого діалогу-співпраці.

Принцип комплексності при навчанні іноземної мови заснований на традиційному для комунікативної методики вимозі паралельності і взаємопов'язаності навчання всіх видах мовної діяльності. Цей принцип реалізується через взаємозв'язок і взаємопроникнення всіх структурних елементів заняття, через інтегративну систему вправ, де кожен вид мовної діяльності служить опорою і передумовою для розвитку інших. Комунікативна методика передбачає не тільки обов'язкове навчання лінгвістичним явищам в єдності їх форми, значення та функціональної значущості, а й використання автентичних текстів і забезпечення автентичності мовної та навчальної діяльності. З позиції забезпечення автентичності спілкування ведення заняття іноземною мовою обов'язково.

При навчанні іноземної мови мета-лінгвістичне порівняння мов є неодмінним атрибутом освітнього процесу. Зіставлення мов у процесі навчання можуть бути прихованими і відкритими. При навчанні найактуальніші відкриті зіставлення, що вживаються студентами під керівництвом викладача. Із розвитком умінь і навичок у вивченні іноземної мови, збільшенням обсягу засвоєного мовного матеріалу відбувається поступове зменшення впливу однієї мови на іншу. Зіставлення необхідні на етапі ознайомлення з новим мовним матеріалом, а на етапі його відпрацювання вони значно зменшують свою вагу і тоді зростає роль комунікативності [9].

Необхідною умовою творчого використання мови є свідомість. Однією з її характеристик є вербалізація знання (маючи вербальні, експліцитно отримані знання, студент усвідомлює абстрактні, структурні його властивості й може ними оперувати). Сучасна методика навчання іноземних мов постулює необхідність принципу концентричної прогресії в засвоєнні матеріалу, що припускає його доступність і повторюваність.

Висновки. Дотримання вищезазначених принципів у навчанні іноземної мови дає можливість забезпечити високий рівень ефективності навчання, активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів шляхом упровадження ефективних методик навчання. Необхідність застосування

комунікаційно-когнітивного підходу до навчання студентів іноземної мови зумовлено сучасними вимогами до організації навчального процесу відповідно з урахуванням психічних особливостей і пізнавальних інтересів студентів, до розвитку в них адекватного уявлення про систему мови, яка вивчається, та здатності до реального спілкування в іноземному середовищі.

Перспективи подальших досліджень. Подальше опрацювання комунікативного підходу у викладанні англійської мови для студентів вишів полягає у формуванні системи засобів та інструментів підвищення ефективності його застосування у розвитку мовленнєвої діяльності.

Список використаних джерел

1. Куцупал С. В. Комунікація та діалог у контексті освітніх викликів сучасності. Гілея, 2012. Вип. 66. С. 38–45.
2. Лагута Т. Про діалог як форму прояву мовленнєвої діяльності студента. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 204–207.
3. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-ге, випр. і перероб. / Кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.
4. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. №2. С. 11–17.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: пособ. для учит. иностр. языка. Москва: Просвещение, 1991. 223 с.
6. Пітерс Дж. Д. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / пер. з англ. А. Іщенко. Київ: Києво-Могилянська академія, 2004. 302 с.
7. Причина В. В. Комунікативно орієнтований підхід до навчання учнів англійській мові. *Таврійський вісник освіти*. 2012. №4. С. 195–201.
8. Проскуріна Я. І. Комунікативно-когнітивний аспект професійно-орієнтованого навчання іноземних студентів медичного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. №4 (22). С. 327–334.
9. Савенко Т. Особливості навчання діалогічного мовлення студентів мовних факультетів (англійська мова). *Наукові записки. Філологічні науки*. 2011. № 96. С. 531–535.
10. Свирина Л. О. О коммуникативном подходе в обучении иностранному языку в неязыковой брече. *Филология и культура*. 2008. № 12. С. 70–73.
11. Сімкова І. О. Специфіка навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення на базі німецької мови як першої іноземної. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 3. С. 64–68.
12. Солодар Л. В. Діалогічне мовлення – основний вид мовленнєвої діяльності при вивченні української мови як іноземної. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2011. № 2. С. 163–167.
13. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П. Методика обучения английскому языку: учеб. пособ. Киев: Ленвіт, 2004. 192 с.
14. Тарнопольський О. Б. Навчання через роблення у викладанні іноземної мови для професійного спілкування студентам немовних спеціальностей. *Вісник Житомирського державного університету*. 2012. Вип. 64. С. 87–83.
15. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. Київ: Фірма «Інкос», 2006. 248 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 27.02.2018

Сикирицька Т. Б., Куліш Н. М., Стефанчук В. И. Коммуникативно-когнитивный подход к обучению английскому языку в учреждениях высшего образования Украины.

А Раскрываются актуальность внедрения коммуникативно-когнитивного подхода в обучении английскому языку и принципы обучения иностранному языку, соблюдение которых позволит обеспечить высокий уровень эффективности образовательных задач, развить все виды речевой деятельности как средства общения.

Ключевые слова: коммуникативно-когнитивный подход; принципы обучения; стратегии обучения; коммуникативная компетентность

Sykyrytska T. B., Kulish N. M., Stefanчук V. I. Communicative-Cognitive Approach to Teaching English Language at Higher Educational Institutions of Ukraine.

С The article highlights the necessity of using the communicative-cognitive approach to teaching students a foreign language, which is conditioned by modern requirements for the organization of the educational process, reveals the principles of teaching a foreign language, the observance of which will enable to ensure a high level of educational tasks efficiency and helps students to develop all kinds of oral skills, development of an adequate concept about the system of the studied language and the ability to communicate in the foreign environment.

Key words: communicative-cognitive approach; principles of training; learning strategies; communicative skills